

**ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ
ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2014**

ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Διδαγμένο κείμενο

Αριστοτέλους Πολιτικά (Θ2, 1-4)

Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν· τίς δ' ἔσται ἡ παιδεία καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν. Νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων. Οὐ γὰρ ταῦτά πάντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον, οὐδὲ φανερόν· πότερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἥθος· ἔκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας ταραχῶδης ἢ σκέψις καὶ δῆλον οὐδὲν πότερον ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἢ τὰ περιττά (πάντα γὰρ εἴληφε ταῦτα κριτὰς τινες)· περί τε τῶν πρὸς ἀρετὴν οὐθέν ἐστίν ὁμολογούμενον (καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν, ὥστ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἄσκησιν αὐτῆς). Ὅτι μὲν οὖν τὰ ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεσθαι τῶν χρησίμων, οὐκ ἄδηλον· ὅτι δὲ οὐ πάντα, διηρημένων τῶν τε ἐλευθερίων ἔργων καὶ τῶν ἀνελευθερίων φανερόν, καὶ ὅτι τῶν τοιούτων δεῖ μετέχειν ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάνουσιν. Βάνουσιν δ' ἔργον εἶναι δεῖ τοῦτο νομίζειν καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἄχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων ἢ τὴν διάνοιαν.

A1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος: «**Οὐ γὰρ ταῦτά πάντες... οὐκ ἄδηλον**».

Μονάδες 10

B1. Ποιες πρέπει να είναι, κατά τον Αριστοτέλη, οι προτεραιότητες της παιδείας;

Μονάδες 10

B2. Ποιο είναι το περιεχόμενο του όρου «**ἐμποδῶν παιδεία**» που χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης;

Μονάδες 10

B3. Με βάση το απόσπασμα «**Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν**» και το παρακάτω μεταφρασμένο κείμενο, να εξηγήσετε γιατί ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η παιδεία πρέπει να έχει δημόσιο χαρακτήρα.

**ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ
ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2014**

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πρέπει το πλήθος των πολιτών να ασκεί την πολιτική εξουσία;

Γιατί το πλήθος μπορεί κανείς να πει τούτο: το κάθε επιμέρους άτομο μπορεί να μην είναι τίποτε το αξιόλογο, ανωμένοι όμως όλοι μαζί είναι ενδεχόμενο να είναι, όχι σαν άτομα αλλά σας σύνολο, καλύτεροι από εκείνους-όπως ακριβώς τα δέιπνα που γίνονται με έξοδα ενός μόνο ανθρώπου. Πολλοί καθώς είναι, ο καθένας διαθέτει ένα μόριο αρετής και φρόνησης, και έτσι, ενωμένοι οι πολλοί γίνονται, κατά κάποιο τρόπο, ένας άντρας άνθρωπος με πολλά πόδια, με πολλά χέρια και με πολλές αισθήσεις-και με ανάλογη, βέβαια, αρετή και εξυπνάδα.

Μονάδες 10

B4. Γιατί η ηθική φιλοσοφία του Αριστοτέλη είναι μέρος της πολιτικής του φιλοσοφίας;

Μονάδες 10

B5. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α με τις λέξεις της στήλης Β με τις οποίες έχουν ετυμολογική συγγένεια, ώστε να σχηματίζονται ζεύγη (από τη στήλη Β περισσεύουν τρεις λέξεις):

Στήλη Α	Στήλη Β
παιδείας	σχεδόν
λανθάνειν	διαφθορά
υπολαμβάνουσι	αφαίρεση
ἀρετήν	υπόλοιπο
ἦθος	παιχνίδι
ἐμποδών	λαθραίος
τείνονται	κατάσταση
διαφέρονται	αριστείο
διηρημένων	πεζός
μετέχοντα	διένεξη
	εθισμός
	υπόληψη
	οξύτονος

Μονάδες 10

Αδίδακτο κείμενο

Δημοσθένους Πρὸς Ναυσιμάχον και Ξενοπείθην 19-20

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ «ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ» ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2014

Ἀκούω τοίνυν αὐτοὺς τὰ μὲν περὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν καὶ τῶν νόμων δίκαια φεύξεσθαι, παρεσκευάσθαι δὲ λέγειν, ὥς πολλὰ χρήματ' αὐτοῖς κατελείφθη καὶ ταῦτ' ἀπεστερήθησαν, καὶ τεκμηρίῳ χρήσεσθαι τούτου τῷ μεγέθει τῶν δικῶν ἃς ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον, καὶ τὴν ὀρφανίαν ὀδυρεῖσθαι, καὶ τὸν τῆς ἐπιτροπῆς λόγον διεξιέναι· καὶ ταῦτ' εἶναι καὶ τοιαῦθ' οἷς πεπιστεύκασι καὶ δι' ὧν ὑμᾶς ἐξαπατήσιν οἴονται. ἐγὼ δὲ τὸ μὲν τῶν δικῶν μέγεθος τῶν τότε ληχθεισῶν, μεῖζον ἡγοῦμαι τεκμήριον ἡμῖν εἶναι ὥς ἐσυκοφαντεῖθ' ὁ πατήρ, ἢ τούτοις ὥς πόλλ' ἀπεστεροῦντο.

ἐπιτροπή: το ἔργο του επιτρόπου, επιτροπεία

τῶν δικῶν τῶν ληχθεισῶν: των υποθέσεων που εκδικάστηκαν

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παραπάνω κειμένου.

Μονάδες 20

Γ2. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

πολλά: το επίρρημα στον θετικό βαθμό

τούτου: την κλητική ενικού στο αρσενικό γένος

τῷ μεγέθει: την αιτιατική πληθυντικού

μεῖζον: την αιτιατική ενικού στο αρσενικό γένος στον θετικό βαθμό

πατήρ: τη δοτική πληθυντικού αριθμού

φεύξεσθαι: το απαρέμφατο του αορίστου β'

κατελείφθη: το γ' ενικό της οριστικής παρακειμένου στην ίδια φωνή

χρήσεσθαι: το γ' πληθυντικό της ευκτικής του ενεστώτα

ἔλαχον: το β' πληθυντικό της προστακτικής του ενεστώτα στην ίδια φωνή

ἐξαπατήσιν: το β' ενικό της οριστικής παρατατικού στην ίδια φωνή.

Μονάδες 10

Γ3. α. Να γίνει συντακτική αναγνώριση των παρακάτω λέξεων:

λέγειν, χρήματ', τούτου, τεκμηρίῳ, οἷς, ὑμᾶς, τῶν ληχθεισῶν, μεῖζον. (μονάδες 8)

β. Στο απόσπασμα «τῶν δικῶν ἃς ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον» να μετατρέψετε τη δευτερεύουσα πρόταση σε μετοχή. (μονάδες 2)

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ «ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ» ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

Διδαγμένο κείμενο

A1. Πράγματι, δεν έχουν όλοι τη γνώμη ότι πρέπει να μαθαίνουν οι νέοι τα ίδια, ούτε με στόχο την αρετή ούτε με στόχο την άριστη ζωή ούτε είναι φανερό αν (η παιδεία) πρέπει να έχει στόχο της περισσότερο την άσκηση και την καλλιέργεια του νου ή τη διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα· αν ξεκινήσουμε από την εκπαίδευση που παρέχεται σήμερα, η έρευνά μας θα βρεθεί αντιμέτωπη με μεγάλη σύγχυση και δεν είναι καθόλου φανερό αν (η παιδεία) οφείλει να επιδιώκει αυτά που είναι χρήσιμα για τη ζωή ή αυτά που οδηγούν στην αρετή ή αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση (γιατί όλες αυτές οι απόψεις έχουν βρει κάποιους υποστηρικτές)· και σχετικά με αυτά που οδηγούν στην αρετή δεν υπάρχει καμιά απολύτως συμφωνία (εξάλλου καταρχήν δεν έχουν όλοι την ίδια ιδέα για την αρετή που τιμούν· επομένως, είναι φυσικό να υποστηρίζουν διαφορετικές γνώμες και ως προς την άσκησή της). Είναι λοιπόν φανερό ότι (οι νέοι) πρέπει να διδάσκονται από τα χρήσιμα τα πιο απαραίτητα·

B1. Ο Αριστοτέλης στη συγκεκριμένη ενότητα παρουσιάζει τους προβληματισμούς του σχετικά με τον χαρακτήρα, το περιεχόμενο και τους στόχους της παρεχόμενης στην εποχή του παιδείας. Στη συνέχεια διατυπώνει τις προσωπικές του θέσεις του πάνω σε αυτά τα ζητήματα. Ο φιλόσοφος, λοιπόν, ακολουθεί τη μέση οδό και υποστηρίζει ότι οι νέοι πρέπει να μαθαίνουν χρήσιμες γνώσεις για τη ζωή, όπως η ανάγνωση, η γραφή, η αριθμητική και το σχέδιο, αλλά από αυτές όχι όλες, παρά μόνο τις αναγκαίες. Κι από τις αναγκαίες, πρέπει να μαθαίνουν μόνο όσες ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους και όχι τις ευτελείς που ασκούν οι δούλοι, οι οποίες αδρανοποιούν το σώμα και τον νου του ανθρώπου, τον καθιστούν αγροίκο, άξεστο («βάνανυσον») και τον απομακρύνουν από την κατάκτηση της αρετής. Δεν αρμόζει λοιπόν, στους ελεύθερους ανθρώπους να αναζητούν σε κάθε γνώση τη χρησιμότητα, γιατί αυτή μπορεί να τους οδηγήσει στη μονομέρεια. Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι οι χρήσιμες γνώσεις είναι απαραίτητες, αλλά δεν πρέπει να αποτελούν αυτοσκοπό. Ο χαρακτήρας της παιδείας, κατά τον Αριστοτέλη, πρέπει να είναι κυρίως ηθοπλαστικός και να στοχεύει τόσο στη διαμόρφωση του σώματος όσο και του πνεύματος του ελεύθερου ανθρώπου.

B2. Με τη φράση «έμποδών παιδείας» ο Αριστοτέλης εννοεί την παιδεία με την οποία είμαστε καθημερινά σε επαφή, την παιδεία που

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2014

ισχύει στην κοινωνία μας. Σε παρακάτω χωρίο των *Πολιτικών* αναφέρει τι αποτελούσε συνήθως την παιδεία του καιρού του. Τα μαθήματα, λοιπόν, που διδάσκονταν εκείνη την εποχή, τα διακρίνει σε τέσσερις κλάδους και ήταν η **ανάγνωση και γραφή**, αντικείμενα τα οποία θεωρούνταν χρήσιμα για τη ζωή («χρήσιμα πρὸς τὸν βίον»), η **γυμναστική**, η οποία συντελούσε στην καλλιέργεια της ανδρείας, η **μουσική**, η οποία θεωρούνταν και χρήσιμη για τη ζωή και ασκούσε ηθική επίδραση στον άνθρωπο. Μερικές φορές διδάσκονταν **σχέδιο και ζωγραφική**, δεξιότητες που θεωρούνταν κι αυτές χρήσιμες για τη ζωή.

Η **αριθμητική** δεν αναφέρεται, επειδή ίσως στην Αθήνα αυτή διδασκόταν στο σπίτι και όχι στο σχολείο.

B3. Ο Αριστοτέλης συνδέει την παιδεία με τη διακυβέρνηση της πολιτείας. Η παιδεία είναι λοιπόν, πολιτικό θέμα που πρέπει να απασχολεί και τους πολιτικούς και τους νομοθέτες, γιατί επηρεάζει τη συνολική ζωή του κράτους, αλλά και του κάθε πολίτη ξεχωριστά, αφού καθορίζει το παρόν του και προδιαγράφει το μέλλον του.

Ως θιασώτης της νομοθετικά κατοχυρωμένης παιδείας επικρίνει την απουσία νομοθετικής εκπαιδευτικής μέριμνας. Μάλιστα θεωρεί ότι η *κοινή* παιδεία είναι αναγκαία για την ενότητα της πόλης και την ευδαιμονία του συνόλου. Οι νέοι πρέπει να λαμβάνουν μόρφωση ταιριαστή με το πολίτευμα της πόλης τους, έτσι ώστε να φτάσουν στον επιδιωκόμενο σκοπό, που είναι η ευδαιμονία του συνόλου των πολιτών.

Σύμφωνα με το μεταφρασμένο απόσπασμα ενωμένα όλα τα επιμέρους άτομα του πλήθους μπορούν να αποτελέσουν μια δύναμη ανώτερη από εκείνη των λίγων και αρίστων. Το πλήθος λοιπόν, υπερέχει του ενός ή των λίγων, γιατί μπορεί να διαθέτει συνολικά περισσότερη αρετή και φρόνηση από αυτούς («ενωμένοι ... καλύτεροι από εκείνους»). Εφόσον λοιπόν, ο σκοπός της πόλης είναι κοινός, κοινή πρέπει να είναι και η παιδεία που προσφέρεται σε όλους τους πολίτες.

Η άποψη αυτή στηρίζεται στην «**αθροιστική θεωρία**», η οποία αποτελεί ως σήμερα ένα από τα βασικά επιχειρήματα υπέρ της δημοκρατίας ή της «πολιτείας», όπως την ονομάζει ο Αριστοτέλης, της υγιούς δημοκρατίας όπου κυβερνά το πλήθος με αρετή και φρόνηση και η οποία αποβλέπει στην τέλεια και αυτάρκη ζωή.

B4. Σχολικό βιβλίο σελ 178: «Διαβάσαμε ως τώρα μερικές ενότητες ... τέλος των *Ηθικών Νικομαχείων* του.»

B5. παιδείας: παιχνίδι

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2014

λανθάνειν: λαθραίος
ὑπολαμβάνουσι: υπόληψη
ἀρετήν: αριστείο
ῥῆθος: εθισμός
ἐμποδών: πεζός
τείνοντα: οξύτονος
διαφέρονται: διένεξη
διηρημένων: αφαίρεση
μετέχοντα: σχεδόν

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Πληροφορούμαι λοιπόν ότι από τη μια αυτοί θα αποφύγουν τα δίκαια σχετικά με τις υποθέσεις τους και τους νόμους, από την άλλη ότι έχουν προετοιμαστεί να λένε ότι τάχα πολλή περιουσία κληροδοτήθηκε σ' αυτούς και (ότι) τη στερήθηκαν, και ότι θα χρησιμοποιούν ως απόδειξη αυτού το μέγεθος των δικαστικών υποθέσεων τις οποίες αρχικά έκαναν και ότι θα θρηνούν για την ορφάνια, και ότι θα εκθέσουν διεξοδικά το λόγο της επιτροπείας· και ότι αυτά είναι και τέτοιου είδους στα οποία έχουν επιστοσύνη και μέσω των οποίων νομίζουν ότι θα εξαπατήσουν εσάς. Εγώ όμως το μέγεθος των δικαστικών υποθέσεων που εκδικάστηκαν τότε, θεωρώ ότι είναι μεγαλύτερη απόδειξη σ' εμάς ότι ο πατέρας συκοφαντούνταν παρά σε αυτούς ότι στερούνταν πολλά.

Γ2. πολύ / οὔτος / τὰ μεγέθη / μέγαν / πατράσι / φυγεῖν / καταλέλειπται / χρῶντο / λαγχάνετε / ἐξηπάτας

Γ3. α. λέγειν = τελικό απαρέμφατο αντικείμενο στο **παρεσκευάσθαι**
χρήματ' = υποκείμενο του ρήματος κατελείφθη (αττική σύνταξη)
τούτου = ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική αντικειμενική στο **τεκμηρίω**
τεκμηρίω = κατηγορούμενο στο αντικείμενο τῷ μεγέθει από το **χρήσεσθαι**
οἷς = αντικείμενο στο **πεπιστεύκασι**
ὑμᾶς = αντικείμενο στο απαρέμφατο **ἐξαπατήσιν**
τῶν ληχθειῶν = επιθετική μετοχή που λειτουργεί ως ομοιόπτωτος ονοματικός επιθετικός προσδιορισμός στο **τῶν δικῶν**
μεῖζον = ομοιόπτωτος ονοματικός επιθετικός προσδιορισμός στο **τεκμήριον**

β. τῶν δικῶν λαχουσῶν ἐξ ἀρχῆς.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ «ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ» ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

**ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ
ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2014**

ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ Ο ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΤΩΝ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΩΝ «ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ» ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΧΑΝΙΩΤΗ Ν. – ΧΑΤΖΗΤΣΟΜΠΑΝΗ Μ. – ΧΟΝΔΡΟΥ Α.